

O vztahu ke Kristu dnes

Sergej O. Prokofjev

K nejdůležitějším výsledkům duchovního bádání Rudolfa Steinera patří skutečnost, že lidstvo jako celek překročilo v druhé polovině devatenáctého století práh duchovního světa, a tak už více než sto let - aniž by si toho povšimlo - žije za prahem. Vlastní proces překročení prahu se ale děje na různých úrovních, takže o tom na několika místech říká, že se lidstvo nachází na začátku dvacátého století uprostřed tohoto procesu a ten bude ještě dál pokračovat. (Viz GA 192, 1. 5. 1919.)

Na jiných místech ale podává přesnější časové údaje. Například v následujících slovech: „Je tu skutečně propast. Ve čtyřicátých letech devatenáctého století se v ní v podstatě ztratilo mnoho věcí [spojení se starými mystérii díky stále udržované nauce Aristotelově], Tato propast tu je až do konce devatenáctého století, kdy mohly být znovu nalezeny tyto věci s nástupem Michaelovy doby [návaznost na podstatu mystérii prostřednictvím anthroposofie]. Ale když člověk tuto propast překročí, vstupuje vlastně za práh. A u tohoto prahu stojí strážce. A lidstvo ho nemohlo nejprve ani zpozorovat, když mezi roky 1842 až 1879 kráčelo kolem něj. Ale nyní se musí ke své spáse ohlédnout zpět a vnímat ho. Neboť nevnímání strážce a další bezstarostný život v následujících staletích by bez vnímání strážce vedl právě k nejhoršímu neštěstí lidstva“ (GA 233a, 12. 1. 1924).

Zde zmíněná nutnost, aby si lidstvo přeneslo překročení prahu do každodenního vědomí, patří podle těchto slov k nejdůležitějším úkolům naší doby. Také se dá použít takto charakterizovaná situace jako klíč k nejrůznějším fenoménům současnosti. Mezi jiným se tak dá odpovědět na otázku, proč - především z pohledu událostí dvacátého století - mezi lidmi stále víc vzniká pocit, že síly zla ve světě jsou stále silnější než síly dobra. Ve skutečnosti tomu tak ale v žádném případě není. Neboť dobré mocnosti jsou od začátku mnohem silnější než ty zlé. Vysvětlení tohoto fenoménu spočívá v tom, že po překročení prahu dostaly duchovní bytosti přímý přístup do lidského podvědomí.

Objevuje se ale přitom zásadní rozdíl mezi působením dobrých a zlých mocností. Dobré mocnosti poznáme právě tak, že dnes v plné míře respektují lidskou svobodu, a tím ukazují na to, že člověk sám má učinit první krok, aby se jim přiblížil, popřípadě aby ze své svobody vytvořil nutné předpoklady pro spolupráci s nimi, neboť bude v budoucnu jejich pomoc stále více potřebovat. Naproti tomu síly zla v žádném případě lidskou svobodu nechtí. Vstupují do podvědomí člověka a pokoušejí se všemi silami využít každého okamžiku díky skutečnosti, že lidstvo už mnoho desetiletí žije za prahem, aniž by mělo ponětí o tom, že se v této sféře setká s působícími odpůrci mocnostmi a jak je může odmítnout.

V knize Jak dosáhneme poznání vyšších světů?“, v kapitole „Rozštěpení osobnosti během duchovního školení“ popisuje Rudolf Steiner hlavní okolnost při překročení prahu tak, že po tomto překročení se tři duševní síly člověka, myšlení, citění a chtění, vytrhnou ze své přirozené spojitosti, která je ve smyslovém světě daná fyzickým tělem, a hrozí, že se duševní život člověka rozpadne do tří různých směrů. Aby člověk v této zkoušce na prahu obstál, potřebuje posílit schopnosti svého Já, aby na druhé straně prahu udržel tyto tři duševní síly novým způsobem pohromadě. Jinak je člověk, kdyby si nevšiml, v čem tkví jeho pochybení, vydán trojímu nebezpečí. Pak v něm bude vždy, podle jeho založení, převládat jedna z těchto sil a člověk může vstoupit na „stezku tří omylů“: Může se stát chladnou bytostí bez jakékoli lásky, když převládne jeho myšlení. Nebo když u něj převládne citění, stane se člověkem, který žije jen v ideách a ve snech a vlastních pocitech, a tak se mu stává pozemský svět stále více cizí. A člověk, u kterého převažuje vůle, se stane bytostí toužící po vládě a moci, jež chce bez skrupulí ovládat druhé bytosti.

Dále podotýká Rudolf Steiner v téže kapitole, že se tyto tři omyly mohou postupem doby ještě zesilovat. A takový člověk se „pro vnější pozorování - také pro materialistický pohled školské medicíny - ... příliš neliší ... od obrazu choromyslného člověka nebo aspoň osoby těžce „nervově choré“ (GA 10, str. 190).

Anthroposofie v tomto ohledu často upozorňuje na to, jaké jisté předpoklady si má duchovní žák vytvořit, aby se vyhnul těmto třem omylům. V těchto výkladech chceme následně ukázat cestu, na které se mohou tyto tři duševní síly očistit, aby zůstaly za prahem pospolu, totiž ze zvětšených a produhovněných sil individuálního Já.

Jedná se zde o možnost naplnit každou ze tří duševních sil Kristovým impulsem, abychom je pak mohli ovládat novým způsobem pomocí Kristu oddaného Já.

Když se podíváme z tohoto úhlu pohledu dále na obsah knihy Jak dosáhneme poznání vyšších světů?, nalezneme tam řadu rozmanitých pokynů pro vývoj vnitřního života ze dvou základních aspektů. Zejména je zde mnoho různých konkrétních cvičení, které slouží k tomu, aby si člověk vyvinul novou jasnozřivou schopnost - a další rozličné morální vlastnosti, které musí duchovní žák vědomě vyvinout paralelně k těmto cvičením. Přitom se samozřejmě navzájem doplňují podle „zlatého pravidla skutečné tajné vědy“ (tamtéž, str. 67; kurzíva Rudolf Steiner) a vytvářejí celek: „Pokoušíš-li se učinit *jeden* krok v poznání tajných pravd, učíš zároveň *tři* kroky, abys zdokonalil svůj charakter k dobru“ (tamtéž; kurzíva Rudolf Steiner). Zvláštní důležitost takových morálních vlastností vyplývá z toho, že Rudolf Steiner už v první kapitole („Podmínky“) věnuje celých šest stran významu jedné z nich, kterou současně označuje jako nutnou „základní náladu“ duše: úcta, devoce, posvátný ostych, které společně vytvářejí „stezku úcty“ (str. 19).

Jako příklad probuzení lotosového květu můžeme uvést působení obou vývojových směrů. Cvičení myšlení (meditace a koncentrace) působí jejich pohyblivost, výchova morálních kvalit jim dává správnou formu a nutnou zralost. V dalším vývoji duchovního žáka vystupují oba směry při setkání se strážcem prahu různým způsobem: samotná cvičení vedou ke schopnosti vnímat strážce, morální kvality, které si člověk musí nově osvojit, k tomu, že člověk snese jeho blízkost. V ještě víc produhovněné formě se to děje při setkání s velkým strážcem prahu.

Pohlédneme nyní na oba tyto vývojové proudy podrobněji. První tkví v aktivním meditativním životě duchovního žáka. Jde o proniknutí myšlenek volným impulsem, čímž člověk také může vnitřně prožít ve zvýšené intenzitě svou svobodu. Proto Rudolf Steiner pokládá meditaci za nejsvobodnější lidské konání. Říká doslova: „Když člověk jednou začne meditoval, vykonává tak opravdu zcela svobodnou činnost“ (GA 214, 20. 8. 1922). Jedná se zde o to, aby se myšlení zcela proměnilo úsilím vůle a především konalo zcela bez účasti svého těla. V tomto ohledu popisuje Rudolf Steiner dva stupně proměny myšlení, kterých musí duchovní žák dosáhnout. Od obyčejného myšlení, které zpočátku tvoří základ pro studium duchovní vědy a v moderním zasvěcení odpovídá jeho prvnímu stupni, přichází duchovní žák meditativními cvičeními k druhému stupni, k „tvořivému myšlení“. Toho dosáhl Goethe už jako přirozené vlohy. Proto mohl ve známém rozhovoru s Schillerem odpovědět na jeho kritické argumenty, že pak viděl „očima před sebou právě své ideje“. To znamená, že už dosáhl ve svém myšlení od intelektuálního stupně ke stupni zření, aniž by přitom přestal myslet. A právě v tom spočívá nejdůležitější vlastnost tvořivého myšlení.

Rudolf Steiner také nazývá toto myšlení zcela v goethovském smyslu „morfologické“ myšlení. A právě takovýmto způsobem myšlení vytvořil především svou „Filosofii svobody“, a proto byla jeho současníky tak málo pochopena. (Viz GA 79, 26. 11. 1921.) Neboť obyčejným, intelektuálním myšlením nelze této knize skutečně porozumět. 195 A na druhé straně ukazuje Rudolf Steiner na to, že mnoho z obsahu jeho knihy „Tajná věda v nástinu“ a stejně tak celý princip metamorfózy, jak je vyjádřen v hlavicích a architrávech prvního Goetheana, má svůj původ právě v tomto tvořivém myšlení (viz GA 187, 1. 1. 1919), a tak může sloužit stejně jako „Filosofie svobody“ k vývoji tohoto myšlení u člověka.

Přechod od obyčejného myšlení k myšlení tvořivému se uskutečňuje tak, že myšlenkový proces je proniknut a vědomě ovládnán vůlí. Přitom člověk musí v sobě uskutečnit to, co Rudolf Steiner označuje v III. kapitole „Filosofie svobody“ jako „výjimečný stav“ (Ausnahmestand). V tomto zvláštním stavu se člověk pokouší svým nyní posíleným myšlením toto myšlení pozorovat. (Nesmí přitom udělat chybu a vyvolávat si znovu namísto myšlení jen předchozí myšlenky, neboť pak by to byl jen obyčejný proces vzpomínání.) Neboť nyní jde o uchopení hlubších sil v myšlení, které se řadí v logickém sledu jednotlivých myšlenek za sebou a proměňují se samy o sobě v řádný myšlenkový organismus. V protikladu k obyčejnému myšlení, které je zřetelné v člověku při smyslovém vnímání a které spojuje jen prostorové vztahy, žije druhý způsob myšlení zcela v živoucím proudu času. 196 Tím je zcela nezávislé na těle a můžeme ho označit jako myšlení zbavené vlivu smyslů neboli čisté myšlení.

Dalším posilováním tohoto procesu lze nyní dosáhnout na této cestě třetího stupně. Jedná se o *rozšířený výjimečný stav*. Nyní musí člověk všechno, co prožíval v tvořivém myšlení jako obrazné zjevení, potlačit ještě vyšší snahou vůle, aby tak dosáhl k ještě hlubší síle, která žije pod obsahem druhého způsobu myšlení. Je to čisté duchovní způsob myšlení a vychází nejen z nadprostorových, ale i nadčasových oblastí. (Viz GA 79, 26. 11.

1921.) Jen tyto vyšší síly myšlení může duchovní žák vzít s sebou do nadsmyslového světa za práh, a tak si tam udržet také plně vědomí svého Já.

Tak si můžeme představit: Kdyby měl Goethe ze své vlastní síly tvořivé myšlení, kterým by také jasnozřivě viděl prarostlinu, přivedl by tak s velikým úsilím své vůle tuto imaginaci ve svém vědomí k úplnému potlačení. A co by potom prožil? Byly by to různé skupinové duše rostlin, které by mohl vnímat svými jasnozřivými myšlenkami a duchovním slyšením, ať už by byly dobré, či zlé. Tak daleko ale Goethe nedošel, protože v jeho době ještě nemohla být založena moderní školicí cesta, která by vedla k tomuto cíli a kterou dnes představuje anthroposofie. Zůstal tedy stát na tomto prvním stupni proměny myšlení. A přece se můžeme u Goetha divit, jak daleko mohl dojít jen vlastním úsilím - bez pomoci duchovní vědy. A tak je z Goethova díla Rudolfem Steinerem vyvinutý goetheanismus až dodnes pevným základem anthroposofie a také tvoří nejlepší školení k dosažení tvořivého myšlení.

Jeden odkaz na tyto tři stupně myšlení můžeme také najít v průpovědi Základního kamene od Rudolfa Steinera. Tam je mezi jiným také řeč o „světovém prostoru“ (Raumeswelt), o „rytmu časů“ (Zeitenrhythmus) a o „základech věčnosti“ (Ewigkeitsgründen). Základy věčnosti stojí ve spojitosti se „světovými myšlenkami“ (Weltgedanken) a ukazují, jak se lidé za hranicemi prostoru a času svým myšlením za prahem mohou vědomě spojit s věčnou mocí světových myšlenek Ducha (GA 260,25.12. 1923).

Tato cesta proměny myšlení vede k tomu, co Rudolf Steiner označuje jako „intelektuální jasnozření“ člověka. Toto nové jasnozření vzniká tak, že člověk má „vyvíjet vyšší intelektualitu nejen pro sebe, ale také ji vnášet do duchovního světa“ (GA 130,18. 11.1911). A když se tak stane, pak dnes člověk může v duchovním světě vědomě vnímat éterického Krista. (Viz tamtéž.)

Tak dnes vede tato cesta k vědomému setkání s éterickým Kristem, který se v naší době obrací především na ty lidské schopnosti, které lidem umožňují, aby dospěli v duchovním světě k plně vědomému vztahu ke Kristu. Z toho důvodu může Rudolf Steiner konstatovat: „Proto musím zdůraznit, že když se člověk opírá o naši duchovní vědu, tak často dochází ke Kristovu impulsu, protože Kristův impuls leží v přímé linii s tvořivým myšlením“ (GA 187, 1.1. 1919).

To, co bylo řečeno, může být potvrzeno ještě z jiné strany. V přednášce „Éterizace krve. Zásah éterického Krista do zemského vývoje“ hovoří Rudolf Steiner o dvou prouděch éterické krve, které vedou v každém člověku od srdce k hlavě, jeden patří samotnému člověku, druhý bytosti Krista. První, lidský proud, zde označuje Rudolf Steiner jednoznačně jako „intelektuální“ proud (GA 130, 1. 10. 1911), protože je spojen s těmi éterickými silami, které umožňují, aby člověk ve své hlavě myslel. V tomto proudu stoupají k hlavě dosud živé myšlenky z duchovního světa a umírají v lidské hlavě, a tak člověk v těchto mrtvých myšlenkách může vnitřně uchopit svou svobodu a může ji vnímat. A dále Rudolf Steiner vysvětluje, že když se především studiem anthroposofické kristologie oba proudy spojí, může člověk dospět ke zření Krista v éterickém těle. Neboť uchopíme-li živoucí sílu Kristovy krve, může mrtvé myšlení v hlavě dospět až ke schopnosti imaginativního vnímání, abychom vnímali v duchovním světě hraničícím se Zemí éterického Krista. Tak vede i z této strany cesta vývoje lidské intelektuality prostřednictvím studia anthroposofie a možnost dosáhnout proměny myšlení, jež povede ke zření éterického Krista.

Je to zároveň také cesta, na které může Michael znovu získat zpět kdysi na Zemi sestoupenou kosmickou inteligenci v její nové, produchovně podobě. Neboť zmíněný intelektuální proud se při svém spojení s Kristovým proudem při vystoupení do lidské hlavy nezastaví, ale proudí stále dál do duchovního světa, takže s ním spojenou substanci proměněné lidské inteligence může Michael přijmout v duchovním světě hraničícím se Zemí. Že začíná tento proces už na stupni tvořivého myšlení (když překoná svou vázanost na prostor), ukazuje následující popis Rudolfa Steinera: „Věda, která se jako anthroposofická duchovní věda znovu oprostí uje od své prostorovosti a stává se nadsmyslovou, zkoumá věci pozemské i nebeské, se stále více zabývá věcmi duchovními, aby umožnila Michaelovi natáhnout ruce k Zemi a přijmout ji. Neboť tady může vytvořit most mezi lidmi a bohy“ (GA 219, 17. 12. 1922). Těmito úžasnými slovy je vyjádřeno produchovnění prostorovosti a přechod od obyčejného myšlení k tvořivému, které, jak jsme viděli, žije v čistém elementu času. A pozvednutím produchovněné myšlenkové substance do rukou Michaelových se tvoří přechod k třetímu způsobu myšlení, čímž lidská inteligence proudí zase zpět k Michaelovi.

Tak můžeme říci, že v popsané dvojí proměně myšlení, kterou lze ještě dále sledovat důkladněji na mnoha místech díla Rudolfa Steinera, máme před sebou cestu k vnitřnímu vývoji, který dnes vede nejjistějším způsobem k prožívání éterického Krista. Tím je také lidské myšlení proniknuto na druhé straně prahu Kristovou silou. Neboť jen myšlení, které v sobě nese tuto sílu, může vnímat Krista také v jeho zjevení v éterické podobě.

Z hlediska vůle jde především o vývoj morálních kvalit. Tak sestupuje světlo myšlení do zpočátku temných hlubin vůle. Můžeme říci, že jde o to, aby myšlením vytvořený morální ideál vstoupil do oblasti vůle a proměnil se tam ve vnitřní impuls.

Když člověk nalezne základy pro tento směr popsany už v první části „Filosofie svobody“, kde se mluví o podstatě myšlení a o tom, jak ho může v této svobodě člověk prožívat, pak jsou v druhé části této knihy zmíněny základní linie jiného směru. Jde tam o to, jak může člověk nyní ze své myšlením uchopené morální intuice svobodně působit ve světě. Uvědomme si zde, že Rudolf Steiner popsal zdroj lásky v člověku jako proces pronikání vůle do myšlení, takže můžeme přijmout esoterické a současně anthropologické základy toho, co Rudolf Steiner označuje ve „Filosofii svobody“ jako činy „z lásky k objektu“ (GA 4, kapitola IX), které jsou samy o sobě svobodné.

A tak jako se při prvním směru člověk setkává s Michaelem a jeho nataženými rukama, aby znovu pozvedl spiritualizovanou lidskou inteligenci do duchovního světa, tak se s ním setkává i tehdy, když při druhém směru vidí: „A s tímto jednáním, které vychází z tohoto impulsu lásky, s tím je Michael obzvláště spřízněn“ (GA 219,17. 12. 1922). Neboť jen takové lidské činy, které mají svůj původ v morální intuici a vycházejí z čisté lásky k objektu, jsou skutečně svobodné, a tak jsou spojeny s tím, co reprezentuje Michael sám a jeho bytost v kosmu. „Michael se vlastně stane duchovním rekem svobody. Nechává člověka konat, ale pak vezme to, co povstalo z lidských činů, aby to dál vynesl do kosmu, aby to, co člověk ještě nedokáže vykonat, dále působilo v kosmu“ (GA 233a, 13-1.1924). Touto spoluprací s Michaelem se stanou svobodné činy lidí, jak jsou popsány ve „Filosofii svobody“, kosmickými činy, které mohou dále působit v Michaelově říši pro budoucnost lidstva a světa.

Nyní má ale tento proces pozvednutí lidské morality ponořením myšlení do oblasti vůle za následek ještě něco jiného. Neboť tím se lidská vůle morálně posiluje tak, že postupně dokáže prolomit kauzalitu vnějšího světa z duchovní strany. Tím začíná proměna té síly, která ovládá celý fyzický svět jako zákon železné nutnosti, zákon příčin a následků. „Tedy na tento svět, který známe jako kauzální nutnost, hledíme jako na svět pomíjivosti, a svět, který tvoříme z čistých morálních ideálů, ten známe jako svět, který nyní vzniká na základě jiného umírajícího světa. ... Tak máme v morálně čisté vůli lidské bytosti něco, co ovládne v člověku, a tím i v celém světě kauzalitu“ (GA 78, 5. 9-1921).

Zde zmíněná kauzalita má ale dvě strany. Z jednoho směru pronikají všechny přírodní procesy a přistupují k lidem z vnějšku. Daly by se přirovnat k silám smrti v přírodě. Neboť jen v mrtvém světě (v minerální říši) se může plně uplatnit její nesmyslně železná moc. Ale druhou stranu tvoří duchovní kauzalita, která se projevuje v lidském životě nikoli s menší nutností a je označována jako všeobecný zákon karmy. Ale karma působí silou železné nutnosti jen tehdy, když je ovlivněna minulostí, to znamená, že má svůj základ plně v proudu duchovní kauzality, a způsobuje tedy vnitřní nesvobodu. Toto všeobecné působení karmy může být prolomeno jen svobodnými činy lidí, kteří nejsou ovlivňováni žádnými karmickými následky z minulosti. Z toho ale vyplývá, že člověk může morální proměnou své vůle vycházející z intuitivního myšlení působit také na kauzalitu své karmy ve smyslu vyšší vůle celku. Tím vstupuje člověk stále vědoměji do té oblasti, kde dnes začíná působit Kristus jako Pán karmy. Tak se člověk stává postupně jeho spolupracovníkem v oblasti tvoření karmy. A v čem dnes spočívá nová Kristova karmická funkce? Rudolf Steiner to charakterizuje takto: „Aby se v budoucnosti vyrovnalo naše karmické konto, to znamená, že se má do budoucna *dostat do takového světového řádu*, až nalezneme cestu ke Kristu, aby toto naše karmické vyrovnání vyvolalo pro zbytek zemského vývoje největší zdraví lidí - to bude starostí toho, kdo se stává v naší době Pánem karmy, to bude starost Kristova“ (GA 130, 2. 12. 1911).

Příprava k této karmické práci s Kristem je už naznačena ve „Filosofii svobody“, totiž v místě, kde se říkají následující slova: „Nezkoumám pochopitelně, zda je mé jednání dobré či zlé; uskutečňuji ho, protože ho *miluji*. Bude dobré, budu-li svou do lásky ponořenou intuici prožívat intuitivně správným způsobem v souladu se světovými souvislostmi; bude zlé, když tomu tak nebude“ (GA 4, kapitola IX; kurzíva Rudolf Steiner). V obou těchto citátech zaznívá hluboká vnitřní spojitost mezi „světovým řádem“, do něhož staví Kristus jako Pán karmy lidské činy, a „světovými souvislostmi“, podle nichž řídí svobodný člověk své činy z lásky, aby mohly působit „dobro“.

Takový ve smyslu „Filosofie svobody“ svobodně jednající člověk bude už na Zemi působit v souladu s Pánem karmy. A když našel s pomocí anthroposofie vnitřně „cestu ke Kristu“, pak se stane stále více plně vědomým spolupracovníkem Kristovým v oblasti karmy, pak se může setkat také s Kristem samotným v této jeho funkci.

V závěru IV. části průpovědi Základního kamene se bezprostředně poukazuje na toto spojení s Kristem a také na možnost, aby člověk tvořil ze své svobody dobro ve světě:

„Božské světlo,
Kriste-Slunce, zahřej
naše srdce,
osviť naše hlavy,

at' dobré jest,
co my zakládáme
ze srdcí,
co ze svých hlav
cílevědomě věsti
chceme“
(GA 260,25. 12. 1923).

Neboť zde jednáme sami a zcela svobodně. Ale právě z této svobody chceme nyní naše srdce a hlavy ozářit světlem Krista-Slunce, aby ze spolupráce s Kristem jako Pánem karmy mohlo vzniknout ve světě skutečné dobro.

V těchto závěrečných řádcích průpovědi Základního kamene je také poukázáno na tajemství, že se popsáním způsobem Kristem proniknutá vůle směřující k vyšším cílům vývoje v souvislosti s naplněním vlastní karmy postupně projasňuje. Proto je v této průpovědi vůle člověka uvedena do souvislosti s „cílevědomým“ plněním vlastních úkolů. Neboť z celé kompozice průpovědi Základního kamene bezpochyby vyplývá, že slovní základ „cíl“ ve IV. části souvisí s „věčnými cíli bohů“ v III. části. Člověk se musí ve své vůli stát jaksí jasozřivým, aby vnímal současné požadavky své karmy a mohl „cílevědomě“ spolupracovat s bohy, kteří vytvářejí jeho karmu, a především s Pánem karmy, který je řídí, a to s ohledem na světové cíle.

Tato práce ve smyslu světových cílů spočívá pak v tom, že cesta k Pánu karmy, jak je naznačena ve výše citovaných slovech z „Filosofie svobody“, je spojena s vývojem nové schopnosti v duši, která vychází z vlastní („mé“) „intuice“, jež je zcela „ponořena do lásky“, a tak může dojít až k největší člověkem dosažitelné „světové souvislosti“, vytvořené Kristem a jeho nejsvobodnějším činem z čisté obětní lásky při mystériu Golgoty. Když si člověk vytvoří takový vztah ke Kristu a jeho činu na Golgotě, pak může poznat pravý původ své svobody, kterou nyní může dojít až k nejvyššímu stupni intuitivního myšlení. Pak ví, že za *tuto* svobodu vděčí samotnému Kristu a jeho činu na Golgotě. Tak vede cesta k uskutečnění svobody, jak je naznačena v knize „Filosofie svobody“, k současnému prožívání Krista ve smyslu, jak ho prožil sám Rudolf Steiner a později to vyjádřil následujícími slovy: „Že můžeme být svobodnými bytostmi, za to vděčíme Božímu činu z lásky. Tak se smíme jako lidé cítit jako svobodné bytosti, nesmíme ale nikdy zapomenout, že za tuto svobodu vděčíme Božímu činu z lásky. ... Chceme-li být svobodní, musíme přinést oběť - být vděční Kristu za naši svobodu!“ (GA 131, 14. 10. 1911). A právě tuto oběť přinesl Rudolf Steiner jako žádný jiný člověk ve 20. století.

Jen když člověk nezískal svou svobodu v plné míře, může se vzpírat tomuto duchovnímu původu své svobody, na což rovněž poukazuje Rudolf Steiner: „A lidé, kteří se domnívají, že jejich lidská důstojnost je omezená, když za ni vděčí Kristu, by měli poznat, že lidské mínění neznamená nic ve srovnání se světovými událostmi a že jednou poznají, že svou svobodu získali právě od Krista“ (tamtéž). Poznává-li ale člověk ve smyslu první části „Filosofie svobody“, že Kristus je skutečně jejím původcem a že k ní přišel tím, že si získal nové, intelektuální jasozřetí, aby mohl vnímat Krista v jeho éterické postavě, pak může tvořit ve smyslu druhé části „Filosofie svobody“ ve spolupráci s Kristem jako Pánem karmy ve světě dobro.

Vraťme se nyní k našemu původnímu tématu. I když jde při rozvoji myšlení zpočátku také o přísně individuální cestu, neboť jen jednotlivý člověk může prožít svobodu ve vlastní duši, karma působí vždy ve vztazích jednotlivých lidí. Tím vede každá skutečná práce v této oblasti bezpodmínečně do sociální sféry. Právě na tomto základě může začít vědomá spolupráce s Pánem karmy jen v malých lidských společenstvích, aby se pak rozšiřovala stále víc a víc do širších vrstev lidstva.

A jestliže může člověk popsanou vlastní proměnou postupně překonat kauzalitu přírody, může dosáhnout díky spolupráci s Pánem karmy i do této oblasti. Tím může způsobit, že se karma promění ze zákona železné nutnosti, jež působí v oprávněném vyrovnání individuálního osudu, v nové působení milosti, z níž pro každého přichází jeho svoboda.

Neboť co je skutečná milost? Rudolf Steiner ji na jednom místě definuje následovně: Jako milost označujeme v křesťanském smyslu schopnost duše působit z nitra dobro“ (GA 103, 22. 5.1908). Tomu odpovídá popsaná spolupráce s Pánem karmy, při níž může člověk ze svobody vytvořit pro celý svět nejvyšší možné dobro, novou milost v oblasti karmy. Když Kristus na pahorku Golgoty překonal zákon karmy, vytvořil tím předpoklady pro vzniklé sociální vztahy mezi lidmi působící karmicky od naší doby, aby se vytvořily svobodnou spoluprací na novém karmickém řádu v Kristově smyslu, a tak se mohla projevit milost a nikoli zákonitost. Už jsme se zmínili, že práce na překonání kauzality se odehrává nejen v člověku (karmě), ale také v „celém světě“, to znamená, že zasahuje až do vnější přírody. V přírodě ale působí síly kauzality jako vlastní síly smrti. To ale znamená, že jejich překonání je současně začátkem skutečného překonání smrti. Při tomto procesu nejde o nic jiného než o podílení se člověka na věčném životě věnovaném lidstvu silami Kristova zmrtvýchvstání. Ty pak mohou být vneseny i do sféry sociálního života, kde se rovněž projevují jako proud života překonávající smrt.

V přednášce o éterizaci krve nehovoří Rudolf Steiner jen o už zmíněném „intelektuálním proudu“, který v člověku stoupá ze srdce směrem k hlavě, ale také o obráceném proudu, který proudí do hlavy člověka z jeho duchovního okolí a může vstoupit až do jeho srdce. Tento proud nazývá Rudolf Steiner, na rozdíl od prvního, „morálně-éterický proud“. Ukazuje směr, odkud člověk získává z duchovního světa morální intuice. Odpovídá také cestě, kterou by dnes chtěl Michael vstoupit do srdcí lidí. „Michael, který po svém odchodu ze Slunce k Zemi usiluje o to, aby lidé vnímali v kosmu duchovní podstatu, chce v budoucnu zřídit své sídlo v srdcích, v duších lidí žijících na Zemi“ (GA 240, 21.8. 1924). Silou tohoto makrokosmického proudu usiluje Michael, který takto sestupuje k lidem, rozšířit svou moc od hlavy až k srdci, aby zazářil v člověku jako vnitřní Slunce.

Dříve než přejdeme k třetí duševní síle člověka, k citění, musíme krátce porovnat oba dříve zmíněné proudy. Jak jsme už viděli, jde v prvním případě o přesun vůle do myšlenkové činnosti. Následkem toho člověk dosáhne stupně čistého myšlení ve smyslu první části „Filosofie svobody“. Tak se může stát takové myšlení samo ve vnitřním prožívání skutečně *svobodné*. U druhého proudu se jedná o ponoření se myšlení do oblasti vůle, čímž člověk dospěje k duchovní *lásce* jako základu pro své jednání ve smyslu druhé části „Filosofie svobody“. Svoboda a láska pak společně tvoří budoucí podstatu lidstva jako desáté hierarchie. Právě proto je kniha „Filosofie svobody“ velkou mistrovskou učebnicí lidské budoucnosti.

Oba tyto vývojové proudy můžeme označit z jiného hlediska jako vývoj nového jasozření a dosažení moderního zasvěcení. Ve starých mystériích bývaly vzájemně propojeny, v nových mystériích ale musejí být spojeny na vyšším stupni. Obsahují v sobě také obě současné cesty ke Kristu, z nichž jedna vede ke zření jeho éterické postavy a druhá k překonání sil smrti v moderní iniciaci, která je možná jen vědomým spojením s mystériem Golgoty a s Kristem působícím od té doby v duchovní auře Země.

V prvním Goetheanu (a také ve druhém) jsou oba tyto směry zobrazeny ve středním motivu severního a jižního růžového okna. Na prvním vidíme tvář éterického Krista, který se zjevuje člověku ze své zářivé podstaty v *imaginaci* a je přiveden k tomuto setkání svým strážným andělem. Vzadu je sotva viditelná postava lidského dvojníka, který působí v člověku především v mrtvé inteligenci, ale také se může projevit v silné vůli (viz o tom v GA 178, 16. 11. 1917), která odvádí člověka od tohoto velkého zjevení. Na bočních motivech je zpodoběn cíl epochy, k němuž má lidstvo dojít, bude-li tento éterický Kristův návrat následovat. Odpůrci mocnosti Lucifera a Ahrimana musí člověk držet nejen v rovnováze, ale postupně je má přivést k jejich vykoupení. To ale může dokázat jen takový člověk, který do sebe přijal Kristův impuls. Ale Kristus přichází k člověku, jak je zobrazeno ve zmíněných motivech, aby dokázal tento úkol splnit. Síla, která se rozlila z mystéria Golgoty do celého světového vývoje, pro to vytváří nezrušitelný základ.

Na jižním okně nalezneme zobrazený proces moderního zasvěcení. Sedí tam člověk, hluboce ponořený do meditace, který překonal ve svém organismu síly smrti. Na to ukazuje lebka po jeho boku, tedy ležící už mimo jeho tělo. Aby ale dokázal překonat smrt, potřebuje k tomu spojení s Kristovou bytostí, to znamená se silami zmrtvýchvstání, které vstoupily mystériem Golgoty do vývoje lidstva. Tak se před ním zjevuje v *intuici* Kristus,

který spojuje ve své kosmické slávě všechny síly hvězd, Slunce a Měsíce ve své bytosti. Na bočních motivech je zobrazeno tajemství proměny hmoty. Co v sobě dříve neslo smrt, bude po překonání dosud vládnoucí kauzality silami zmrtevýchvstání průhledné pro ducha. Kde se dříve objevovala lebka jako symbol smrti, zjevuje se nyní vysoká duchovní bytost. „A stavba se stane člověkem lak se jmenuje motiv tohoto okna. Ukazuje to na budoucnost, ve které se člověk, v němž sídlí moc Loga, stane tvůrčí bytostí v celém kosmu, a to až do proměny samotné hmoty. Jakoby v pozadí celého motivu můžeme vytušit Kristova slova: „Zbořte tento chrám a já ho znovu postavím ve třech dnech“ (J 2,19). Čím byly pro Krista tyto tři dny mezi Velkým pal kem a velikonoční nedělí, tím je pro lidstvo celý světový vývoj budoucích eónů od Jupitera, přes Venuši až po Vulkán. To jsou opravdu pro lidstvo tři světové dny, aby dosáhlo cíle, který mu ukázalo jakožto novému náboženství bohů mystérium Golgoty.

A jako jde při posílení myšlenek prostřednictvím vůle především o vědomou cestu do duchovního světa, tak se jedná při uvedení myšlení do oblasti vůle o vytvoření nového života. Ten v člověku vznikne tak, že popsaným způsobem pronikne svou vůlí na druhé straně prahu Kristovými silami. Tak tvoří Kristem proniknuté myšlení a vůle základ pro nové vědomí člověka za prahem duchovního světa.

Uprostřed mezi myšlením a vůlí leží citění. Také to musí člověk na prahu proniknout Kristem neboli jinými slovy, dát mu takovou sílu, která dnes vede ke Kristu. Jak se to děje, popisuje Rudolf Steiner zcela přesně v přednášce z 16. října 1918, která nese příznačný titul: Jak najdu Krista?“ (GA 182).

Zde poukazuje Rudolf Steiner na to, jak dnes inkarnující se duše do sebe přijaly v duchovním světě už několik století před svým zrozením obraz mystéria Golgoty. „Všichni dnešní lidé si přinášejí, když se rodí do fyzického světa, něco jako odlesk mystéria Golgoty, jako zrcadlový obraz toho, co člověk prožívá v duchovním světě po celá staletí od mystéria Golgoty“ (tamtéž). Jako následek tohoto zážitku v sobě nesou takové duše silnou touhu po duchovní zkušenosti. Ale současně prožívají hlubokou bezmoc dosáhnout také skutečně tohoto cíle, cíle pozvednout se do duchovního světa. Tento pocit bezmoci je ale jistým znamením toho, že takové duše stojí bezprostředně před zážitkem prahu k duchovnímu světu a jsou určeny k tomu, aby ho jednou plně vědomě překročily. Neboť tento pocit bezmoci má svůj původ ve skutečnosti, že síly smrti, které jsou spojeny vlastně jen s fyzickým tělem, se stále více v souvislosti s dalším vývojem člověka blíží i k duši. Člověk, který to vnitřně prožívá a který v sobě nese takovýto impuls mystéria Golgoty pocházející z života před zrozením, má pak silný sklon k tomu, aby se bránil takovéto duševní smrti, jež mu hrozí, a snažil se nyní obrátit se celou svou duševní silou k duchu. A když tímto způsobem z nejhlubší propasti vnitřní bezmoci získá nový vztah k duchu - při kterém v duši silně spolupůsobí mocný obraz mystéria Golgoty - pak do svého citění přijme Kristův impuls a prožije jakýsi druh vnitřního zmrtevýchvstání z této popsané bezmoci.

Rudolf Steiner o tom říká: „Pak ale, když můžeme pocítit bezmoc a možnost překonat tuto bezmoc, pak je to pro nás šťastný okamžik, že jsme získali skutečně reálný vztah ke Kristu Ježíši.“ Tím dochází k „vykoupení z bezmoci, zmrtevýchvstání duše k duchu“ (tamtéž). A ten, kdo tímto způsobem z vlastní zkušenosti „může mluvit o těchto dvou jevech, o bezmoci a zmrtevýchvstání k této bezmoci, ten mluví o skutečném zážitku Krista. Ten jde po nadsmyslové cestě k mystériu Golgoty, ten nalezne sám v sobě sílu probudit určité nadsmyslové síly, které ho dovedou k mystériu Golgoty“ (tamtéž). Z toho můžeme také vyrozumět, že v takovém případě se pozvedl přinesený obraz mystéria Golgoty do každodenního vědomí, a tak se stal základní stezkou k prožití duchovní skutečnosti zmrtevýchvstání. Tento krátký popis v sobě obsahuje celé tajemství prahu, kdy Kristus sám pomáhá člověku, aby obstál v této zkoušce a vstoupil do duchovního světa s jasnozřivým citěním.

V další části přednášky spojuje Rudolf Steiner tento zážitek s prožitím podstaty pravdy. V několika tomu věnovaných větách zmiňuje slovo *pravda* sedmkrát, a tak dosahuje mimořádné celistvosti v podání tohoto tématu. Jedná se tu o „velký zážitek bezmoci a o zmrtevýchvstání z této bezmoci“ ve vztahu k „boží pravdě“ (tamtéž), kterou člověk musí poznat, a dostává tak možnost mluvit o vyšších pravdách vycházejících převážně z duchovního bádání. Jinými slovy: Nyní jde o to, jak člověk v sobě může vytvořit *cit pro pravdu* jakožto nový orgán vnímání Kristovy bytosti ve svém pročištěném citění, aby tak přemohl svou bezmoc.

Zkouší-li pak člověk přistoupit ke Kristu s pocitem jako novým orgánem poznání, prožije rozhodující tajemství ve vztahu k podstatě pravdy. Ta se zjevením Krista na rozhraní věků změnila z pouhého „co“ na „kdo“! Neboť Kristus je první a jediná bytost na Zemi, která o sobě může říci: „Já jsem ta ... pravda“ (J 14,6). K tomuto vyššímu, popřípadě bytostnému vztahu k pravdě dochází ale člověk nikoli obyčejným myšlením ve své hlavě, které vždycky zůstává připoutáno k onomu předmětnému „co“. Jen konsekventním vývojem toho, co Rudolf Steiner označuje jako myšlení srdcem, se může člověk přiblížit k živoucí podstatě pravdy. A toto myšlení srdcem má pak zvláštní vlastnost. Může bez rozumového uvažování - jak to ani orgány vnímání v lidském

organismu nevyžadují - bezprostředně uchopit obsah pravdy v každé situaci. „Neboť zda je něco pravda, nebo lež, zda má člověk říci to či ono o věcech či skutečnostech vyšších světů, k tomu nepotřebuje nutně uvažovat způsobem, jaký běžně používá ve svém myšlení, ale může se ho vzdát. Jakmile má člověk před sebou nějakou věc nebo skutečnost, ví také, co by o ní samé a o dalších měl říci. Tato bezprostřednost je charakteristickým znakem myšlení srdcem“ (GA 119, 29- 3- 1910). A pak k tomu Rudolf Steiner připojuje, že všechno, co lze jistým způsobem, to znamená podle pravdy, vyvádět v duchovním světě, může člověk vypátrat právě takto: „Pravdivé obrazy o vyšších světech vycházejí z takového myšlení srdcem, i když to často navenek vypadá, jako by to byly logické úvahy.... Musíme si tedy zvyknout, i když slyšíme hluboké pravdy srdce v myšlenkových formách, že právě vnímáme jen onu formu, za níž pak můžeme vidět její obsah“ (tamtéž).

Po době starých velkých civilizací, kdy ještě lidi vedla mystéria řízená z duchovního světa, se s nástupem filosofie ve starém Řecku poprvé objevila pravda jako „co“, jako objekt lidského intelektuálního zkoumání. Především Sokrates a jeho škola hledali pravdu racionálně-myšlenkou cestou, a dokonce logicky uvažovali. Tím nastalo definitivní rozdělení fyzicko-smyslového a duchovního světa, neboť pravda zůstala v duchovním světě - jak tomu bylo od samotného počátku - nadále jako „kdo“, reprezentovaná konkrétními duchovními bytostmi, jež byly hierarchicky uspořádány jako kosmická inteligence, a tak tvoří různé stupně pravdy. Zjevením Krista se pak uskutečnil tento původní princip duchovního světa přímo na Zemi. Jako byla pravda dříve jen mezi duchovními bytostmi, tak nyní sama vystoupila živě jako člověk mezi lidmi. Aby mohl člověk vnímat tuto rozhodující změnu nikoli jen abstraktně intelektuálně, ale jako vnitřní zkušenost, musí dnes ve své duši vyvinout zvlášť silný cit pro pravdu, neboť ten mu může otevřít možnost prožít pravdu jako „kdo“. Proto je důležité najít také na tomto poli přechod od bezmoci k zmrtvýchvstání z bezmoci. Neboť ve vztahu k pravdě může člověk prožívat bezmoc jen tak dlouho, dokud ji dokáže vnímat jen jako „co“, a proto musí zůstat ve věčném usilování o pravdu, které nikdy nemůže zcela naplnit, stále na místě. Vystoupí-li ve vztahu k pravdě od „co“ ke „kdo“, pak je umožněno zmrtvýchvstání z bezmoci. To je zároveň skutečný zážitek na prahu. Protože člověk jinak nikde neprožije takovou vnitřní bezmoc jako při přibližování se prahu. Jestliže může spojit tento prahový zážitek s prožitím Krista, pak následně prožije vstup do duchovního světa jako skutečné zmrtvýchvstání své vyšší bytosti z nižších schrán, jež byly předtím temné a bezmocné vlivem nižší přirozenosti.

Jen tu bytost, která jediná má právo vyslovit slova Já jsem ta pravda“, může člověk prožít jako zdroj absolutní pravdy, a prožít tak naplnění své touhy po pravdě. V terminologii „Filosofie svobody“ se zdůrazňuje, že aby člověk došel ke zdroji vši myslitelné *morální intuice*, nesmí ji už teď hledat v celém okruhu duchovního světa, protože byla koncentrována v jednom konkrétním člověku, v Kristu Ježíši, a každý ji může nalézt už na Zemi, vyvine-li ve své duši svým citem pro pravdu přístup ke Kristu. Tímto způsobem může Kristův impuls proniknout lidský cit i za prahem.

Skutečnost, že Rudolf Steiner klade v citované přednášce tento zážitek pravdy do souvislosti s výrokem o duchovně vědeckých pravdách, nám ukazuje další perspektivu ve vztahu ke zde popsanému hledání pravdy. Neboť pro člověka, který v sobě vyvíjí tento cit pro pravdu jako přímé působení svého myšlení srdcem, se stává celý obsah duchovní vědy novým jazykem pravdy, kterým se dnešní člověk může obracet přímo na éterického Krista. Rudolf Steiner popisuje tuto vlastnost anthroposofie zvláště dojemnými slovy na závěr přednášky z 6. února 1917. Zde zmíněné místo pak kulminuje jeho výzvou ke všem přítomným anthroposofům: „Pokoušejme se osvojit si duchovní vědu nejen jako nauku, ale jako jazyk a čekejme, až v tomto jazyce nalezneme otázky, které smíme položit Kristovi. A on odpoví, ano on na ně *odpoví!*“ (GA 175; kurzíva Rudolf Steiner).

Z těchto slov vyplývá, že když člověk začne studovat anthroposofii nejen intelektuálními silami své hlavy, ale celým teplem svého citění, svým srdcem, takže se v něm jeho srdce postupně stane orgánem poznávajícím pravdu, pak se pro něj promění tyto obsahy v nový jazyk, stanou se zdrojem *inspirací*, které ho v současnosti povedou k hlubšímu spojení s Kristovou bytostí. Tím se také člověk stane schopným nikoli o anthroposofii hovořit, ale hovořit *ní*. Pak se její obsah pro něj stane neotřesitelnou pravdou, a to i tehdy, když si ještě nemohl ověřit všechno ze své vlastní duchovní zkušenosti.

V některých přednáškách z roku 1923, když už pracoval na přípravě Vánočního sjezdu, hovořil Rudolf Steiner o bytosti Anthroposohe jako o „živoucí bytosti“ duchovního světa, vůči které by měli mít anthroposofové „nejvyšší myslitelnou odpovědnost“ (GA 258, 16. 6. 1923). A při Vánočním sjezdu samotném nazval tuto bytost jejím duchovním jménem *Anthroposofia* a označil ji za dnešního posla kosmické Sofie. Tak si můžeme na našem vztahu k ní ukázat právě popsany přechod od „co“ ke „kdo“. Neboť jen když se anthroposohe v nás vyvine z pouhé nauky v reálnou duchovní bytost, která „klepe na bránu našeho srdce ... a říká: nech mě vstoupit, neboť já jsem ty sám, já jsem pravou podstatou tvé lidské bytosti!“, pak ji také dokážeme skutečně přijmout jako

živou bytost. A duchovní věda, inspirovaná a proniknutá Anthroposofií, se pro nás může stát tím jazykem, kterým dnes - jak jsme napsali výše - můžeme klást nejdůležitější otázky současnosti přímo éterickému Kristu.

Všechna tři popsaná přiblížení se ke Kristově bytosti nalezneme uskutečněná v umělecké kompozici prvního Goetheana. Jak jsme se už zmínili, nacházíme v severním růžovém okně obraz setkání člověka s éterickým Kristem, v jižním růžovém okně se objevuje prožití Krista jako Pána karmy na úrovni moderního zasvěcení. Celý triptych je současně uměleckým zjevením slov: „V Kristu smrt se stává životem“. Pak mělo stát uprostřed východní části malé kupole (až mělo být první Goetheana zcela dokončeno) sousoší, ve kterém je zjevně mezi jiným, zobrazen také popsaný proces prožitku bezmoci jako následku počínající duševní smrti a jejího procitnutí z bezmoci při setkání s bytostí Krista.

Když člověk stojí před touto jedinečnou plastikou, prožívá ji, jako by se skládala ze dvou motivů: v centru stojí Reprezentant lidstva s od-půřícími mocnostmi, které před ním prchají, neboť nedokáží snést jeho blízkost. Vlevo je postranní motiv, v němž si vzájemně podávají ruce Lucifer (shora) a Ahriman (zespodu), čímž způsobují smrt srdečního středu v člověku a ničí jeho duši. Tento vedlejší motiv je vlastní důvod bezmoci, kterou prožíváme vzhledem k duchu jako následek stále působícího dědičného hříchu, jenž je usazen v našem fyzickém těle. V centrálním motivu máme naopak právě to, co Rudolf Steiner označuje jako „zmrtevýchvstání z bezmoci“ a jako „okamžik štěstí“, které spočívají v tom, že se smíme setkat s Kristem jakožto dárce vnitřního zmrtevýchvstání duše. Tak jsou v uměleckých formách stavby prvního Goetheana ukryty všechny tři současné cesty ke Kristu, myšlením, cítěním a vůlí.

Chceme-li to shrnout, můžeme říci: Pronikneme-li Kristem své myšlení, dosáhneme k imaginativnímu vnímání éterického Krista. Pronikneme-li Kristem své cítění, stane se anthroposohe inspirativním rozhovorem s Kristovou bytostí. A pronikne-li člověk Kristem svou vůlí, může se stát intuicemi Pána karmy jeho spolupracovníkem v budoucím sociálním uspořádání lidstva. Tak vede zde popsaná moderní cesta ke Kristu od zření jeho éterické postavy k vnitřnímu rozhovoru s ním a potom k vědomé spolupráci na naplnění cíle, který má Kristus vzhledem k dalšímu vývoji Země a lidstva.

Tyto tři stupně přiblížování se ke Kristu jsou dnes také spojeny s třemi schopnostmi člověka, které si osvojuje ještě jako docela malé dítě - před probuzením jeho individuálního Já - a na jejichž vývoji spolupracovaly Kristovy síly, zprostředkované hierarchií archai při vzpřímení a počátcích chůze, hierarchií archandělů, když se dítě učí mluvit, a hierarchií andělů, když se učí myslet. Z toho ale vyplývá, že při zření éterického Krista jsou činni především andělé, což potvrzuje skutečnost, že Kristus sám se dnes zjevuje z jejich sféry. Neboť nové jasnozřivé vědomí, které je nutné k prožití éterického návratu Krista, využívá jako zdroj druhého nadsmyslového mystéria Golgoty, které se uskutečnilo v andělské sféře. (Viz GA 152, 2. 5. 1913.) Podobným způsobem je možný i rozhovor s Kristem jen díky zprostředkování hierarchií archandělů, protože oni oživí lidskou řeč tak - jak se to děje v duchovní vědě už dnes že se může konat v duchovním světě jako reálný rozhovor s Kristem. A když se na třetím stupni chceme stát spolupracovníky Krista jako Pána karmy, pak potřebujeme síly vzpřímení od hierarchie archai a především pomoc vedoucího archea naší doby, Michaela, který dnes dal lidem skrze anthroposofii nové zjevení karmy, a ti tak mohou vědomě působit v oblasti karmy spolu s Kristem.

V knize „Duchovní vedení člověka a lidstva“, ve které se Rudolf Steiner jednou v písemné formě vyjádřil o éterickém návratu Krista, píše o tom, jak po mystériu Golgoty přišly tři kategorie duchů třetí hierarchie - archai, archandělé a andělé - pod vedení Krista, aby vedly lidstvo na Zemi v tomto smyslu dále. (Viz GA 15, kapitola III.) Jsou to zejména ty hierarchické bytosti, které jsou v meditaci Základního kamene označeny jako „duchové duši“, protože jen oni mohou mít přímý vliv na nitro člověka, a proto se také podílejí na éterickém návratu Krista (ještě vyšší hierarchie jsou pro lidské duše příliš silné). Odpovídajícím způsobem zastupují imaginativní, inspirativní a intuitivní aspekt Kristova zjevení a vnášejí impulsy, které z toho vycházejí, do lidstva. Díky nim může také člověk prožít vědomě ve svém pozdějším životě Kristovu sílu, která působí na pozadí jeho myšlení, řeči a vzpřímené chůze, což právě odpovídá třem aspektům éterického návratu Krista.

Ve Skutcích apoštolů, kde je popsáno Pavlovo setkání s Kristem před branami Damašku, můžeme také zcela jasně rozlišit tyto tři hlavní elementy: Postavu Krista, jeho slova a světelnou auru kolem něj. Stejně elementy se také nacházejí v popisu éterického návratu Krista, jak ho jasnovidně líčí Theodora v prvním obraze mysterijního dramatu „Brána zasvěcení“ (v GA 14). Také tam se jedná o zjevení, které je vyjádřeno obrazem, slovy a světelnou aurou, které vycházejí z Kristovy síly a působí v hlubokém nevědomí v malém dítěti při jeho vzpřímení se a výuce řeči a myšlení. (Viz GA 15, kapitola I.)

Tím jsme se zde zmínili ještě o zcela jiné stránce proniknutí myšlení, cítění a chtění silou Krista na stezce

zasvěcení, které spočívá v tom, že se tyto tři síly, které nevědomě působí v malém dítěti, stávají postupně vědomými a s nimi také trojí Kristova činnost v naší době.

Obrátíme-li se zpět k tomu, co bylo řečeno v této kapitole, můžeme zde rozpoznat tři cíle, které člověk musí odpovídajícím způsobem získat v myšlení, citění a vůli na cestě k prahu duchovního světa, když ho má překročit tak, aby ho to přivedlo k jeho setkání s Kristem. K prvnímu cíli nás vede *cesta* proměny myšlení, jak je to zmíněno už ve „Filosofii svobody“. K druhému cíli se přiblížíme s rozvojem citu pro *pravdu*, kterého lze dosáhnout studiem duchovní vědy, především v té podobě, jak je obsažena v „Tajné vědě v nástinu“. Třetí cíl je spojen s metamorfózou sil vůle. Jde zde o to, že prací lidí na jejich společné karmě ve smyslu Krista jako Pána karmy může vstoupit do sociálního života nový, vyšší *život*. Základ pro dosažení tohoto cíle položil Rudolf Steiner už při Vánočním sjezdu a při karmických přednáškách, jež na něj navazovaly.

Tak se tedy spojují tři klíčová slova celého tohoto textu: *Cesta, pravda a život*, které současně představují tři různé přístupy k bytosti Krista a umožňují lidskému Já, aby si podrželo i na druhé straně prahu myšlení, citění a vůli z Kristových sil a nově je spojovalo. A navíc, *cesta, pravda a život*, když skutečně zazáří popsaným způsobem v duši člověka, nejsou nic jiného než nové myšlení, citění a vůle člověka, v nichž nyní člověk prožívá samotného Krista a působí. A tímto způsobem se myšlení, citění a chtění opravdu může proniknout Kristem, a tak může s nimi spojené Já člověka vystoupit samo k vyššímu stupni duchovního vývoje.

V Kristových slovech, která shrnují všechny tyto procesy, je v poselství o cestě, pravdě a životu zobrazeno božské „Já-jsem“ neboli Kristovo Světové Já: „*Já jsem* ta *cesta, pravda a život*“ (J 14,6). To znamená, že ten, kdo realizuje ve smyslu tohoto výroku cestu ve svém myšlení, pravdu ve svém citění a život překonávající smrt ve své vůli, už tím dokázal ve svém Já uchopit Kristovo božské „Já-jsem“. A tak jde dnes o to, že se vědomě obrácíme k tomu, co označil Rudolf Steiner jako cíl své celé duchovní vědy pro současnost a budoucnost: „Když se dají duše podnítit, aby pochopily toto tajemství pomocí duchovní vědy, když se naše duše vžijí do takového porozumění, pak budou zralé k tomu, aby poznaly v pohledu na onu svátou miskou mystérium Kristova Já, v němž se každé lidské Já může stát věčným Já. V *tom* tkví toto tajemství - jen k tomu musejí být lidé povoláni duchovní vědou, aby tomuto tajemství porozuměli jako skutečnosti, aby dokázali v pohledu na Svatý grál přijmout Kristovo Já. K tomu ale potřebují, aby porozuměli tomu, co se tam stalo, jako skutečnosti, aby to přijali jako skutečnost. Potom ale, když budou lidé stále více připraveni k přijetí Kristova Já [a forma této přípravy vyšla z podstaty anthroposofické cesty školení], pak se bude stále více vlévat Kristovo Já do duší lidí. Budou se pak vyvíjet tam, kde stál jejich velký vzor Kristus Ježíš. Lidé se teprve budou učit rozumět tomu, jak velkým vzorem lidství je Kristus Ježíš“ (GA 109/111, 11. 4. 1909; kurzíva Rudolf Steiner).

Už ve „Filosofii svobody“ je rozeznatelné naznačení tohoto cíle. K jeho plnému projevení ale došlo teprve v knize „Tajná věda v nástinu“, která byla napsána ve stejném roce, kdy Rudolf Steiner začal mluvit o tajemství, jak jsou obrazy Kristova Já uchovávané v misce Svatého grálu a dnes čekají na to, aby byly rozděleny mezi lidi. V tomto smyslu získávají slova, která představují v určitém vztahu kulminaci celé knihy, svůj úplný význam: „Kdo se učí chápat tento symbol [grálu], jak je podán ve vyprávění a mýtu, v jeho hlubším významu, zjistí, že vyjadřuje úplnou podstatu toho, co jsme výše nazvali poznáním nového zasvěcení s Kristovým tajemstvím v jeho středu. Novodobí zasvěcení mohou proto být nazváni také „zasvěcení grálu“. Vědou o grálu* vede cesta do nadsmyslových světů, která je popsána v této knize jako první stupeň“ (GA 13, str. 40ón.).

Tak je celý obsah „Tajné vědy v nástinu“, která je nástinem celé anthroposofie a jejímž centrem se táhne jako červená nit zobrazení vývoje lidského Já, orientován k tomuto modernímu tajemství grálu. A ten, kdo touto školící cestou „vědy o grálu“ kráčí věrně, dojde k zážitku, který Rudolf Steiner shrnuje následovně: „Duchovní žák je tak zasvěcen do tohoto vznešeného tajemství, které je spojeno přímo s Kristovým jménem. Kristus se mu ukazuje jako „velký pozemský vzor člověka““ (GA13, str. 395).

Toto vnímání Krista jako velkého pozemského vzoru člověka je právě na stupni, který odpovídá ve výše citovaných slovech vnímání obrazu Kristova Já jako misky grálu. Neboť tak se stává duchovní žák schopen rozeznat ze své vlastní zkušenosti, „jak velkým vzorem lidství je Kristus Ježíš“ (GA 109/111, 11. 4. 1909). V obou případech stojí za odkazem na Krista jako velký vzor lidstva stejná skutečnost, která odhaluje spojení Kristova Já s lidským Já ve smyslu slov „Ne Já, ale Kristus ve mně“.

Kdo ale prodělal zde popsaným způsobem přípravu k tomuto spojení Já s Kristem ve svém myšlení, citění a vůli, popřípadě stupeň cesty, pravdy a života, ten je vyvolen k tomu, aby sám předstoupil před *zmrtvýchvstalého* Krista. Může ho prožít tak, jak popisuje Rudolf Steiner: „Ti, kteří se inspirovali a nechali proniknout Kristovým Já, křesťané budoucnosti, budou chápat ještě něco jiného, *co chápali dosud jen osvícení*. Budou rozumět nejen Kristu, který prošel smrtí, ale budou rozumět i triumfujícímu, ve spirituálním ohni zmrtvýchvstalému Kristu Apokalypsy, zvěstujícímu lidem, že se s ním pozvednou až k pravici Otce“ (GA 109/111,11.4. 1909).

K „osvíceným“, kteří směji uchopit obraz Kristova Já až na vyšším stupni iniciace, patřil jako první Christian Rosenkreutz v 16. století (viz GA 109/111, 28. 3- 1909) a v naší současné michaelské epoše pak Rudolf Steiner svým zasvěcením na konci 19- století.

Tak je od naší doby tato trojí cesta ke Kristu ve smyslu slov „Já jsem ta cesta, pravda a život“ založením anthroposofie jako vědy o grálu přístupná všem lidem hledajícím ducha. Aby se to stalo možným, sepsal Rudolf Steiner ze svého myšlení proniknutého Kristem „Tajnou vědu v nástinu“ a vytvořil pak ze svého Kristem prostoupeného cítění její celý obsah viditelný ve stavebních a uměleckých formách prvního Goetheana jako moderního grálského chrámu. Na závěr pak založil během Vánočního sjezdu ze své Kristem proniknuté vůle v mystériu kladení základního kamene Všeobecné anthroposofické společnosti novou formu společenství lidí, aby jim ukázal podstatu dnešního, michaelského grálu.

Jako moderní křesťanský zasvěcenec mohl Rudolf Steiner dosáhnout tohoto bytostného spojení s Kristem od Já k Já stejně jako z toho vycházející působení Krista ve svém vlastním myšlení, cítění a vůli a prožít je jako cestu, pravdu a život jako vzor pro všechny lidi. Tím učinil tento trojí vztah k současnému Kristu cestou k němu přístupnou pro každého člověka dobré vůle. Základ pro poznání této cesty ale tvoří celá anthroposofie. Když ji ve svém Já přijímáme jako cestu, pravdu a život, pak v nás začíná Kristus působit. Pak připravujeme své Já na to, že smíme přijmout obraz jeho Já.

To se stalo v naší době možným jen tím, že křesťanství samotné dosáhlo stupně Já. „Křesťanský vývoj prošel vývojem ve vnějším fyzickém těle, vývojem v éterickém těle i v astrálním těle a dospěl až k Já. Nyní musí v tomto Já začít vnímat mystéria a tajemství křesťanství samotného. Nyní se musí stát možným, aby se Já stalo orgánem k přijetí Krista“ (GA 109/111,15. 2. 1909).

A pro tento stupeň Já u křesťanství je charakteristické, že lidé budou postupně schopni přijmout obraz Kristova Já. Aby se to stalo skutečně možným, k tomu člověk potřebuje duchovní vědu, která mu ukazuje vnitřní cestu k cíli. Tím je anthroposofie základem pro křesťanství budoucnosti.

Poznámky

První odkaz Rudolfa Steiner na nadmyslové zjevení Krista se na chází v esoterické hodině z 5. 12. 1907 (GA 266/1).

Na okenním motivu je zobrazen člověk, který je veden svým si raz ným andělem k setkání s éterickým Kristem, jehož tvář se zjevu je v pučící a rašící přírodě. Temný dvojník, plížící se za postavou anděla, se pokouší překazit toto setkání plné milosti. (Viz k tomu Rudolf Steiner: „Okna Goetheana“ (Die Goetheanum-Fenster), sva zek I a II, Dornach 1996.) Na obou bočních částech je zobrazen motiv vykoupení odpůrcích mocností čistou Kristovou láskou, která působí po mystériu Golgoty v duchovní sféře Země. Počátek tohoto vykoupení je spojen s dvěma dalšími nadmyslovými zjeveními Krista, která budou v budoucnu následovat jeho zjevení v éterickém světě. (Viz 1. kapitola.) Přitom druhé zjevení přinese síly k vykoupení Lucifera a třetí zjevení k vykoupení Ahrimana. (Viz růžový triptych na obalu této knihy.)

Viz poznámka 1.

Viz S. O. Prokofjev, „Roční koloběh jako zasvěcovací cesta k prožívání Kristovy bytosti. Esoterická pozorování ročních svátků“ (Der Jahreskreislauf als Einweihungsweg zum Erleben der Christus-We- senheit. Eine esoterische Betrachtung der Jahresfeste), část II, kap. 2, „O spolupůsobení Michaela při nadmyslových činech nathan- ské duše“ (Von Mitwirkung Michaels an den übersinnlichen Taten der nathanischen Seele), Stuttgart 31996.

Tak vidíme, že Kristus přišel k Zemi stejnými třemi sférami (vyšší de- vachan, nižší devachan, astrální pláň), kterými chce znovu pozvednout stupně vědomí člověka v obráceném pořadí, aby tak, nejprve na úrovni vědomí, připravil budoucí spojení Země se Sluncem.

V tomto vztahu je významné to, že jméno Krišna je etymologicky velmi blízké jménu Kristus.

Viz S. O. Prokofjev, „Roční koloběh jako zasvěcovací cesta k prožívání Kristovy bytosti. Esoterická pozorování ročních svátků“ (Der Jahreskreislauf als Einweihungsweg zum Erleben der Christus-We- senheit. Eine esoterische Betrachtung der Jahresfeste), pozn. 81a